

УДК 1(172)

**THE ROLE OF TRADITIONS IN THE PROCESS OF THE DEVELOPMENT
OF MODERN UKRAINIAN SOCIETY**
**РОЛЬ ТРАДИЦІЙ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА****Atashkadeh R.V/Аташкаде Р.В.***PhD of Philosophical Sciences /к філос. н.*

ORCID: 0000-0001-5349-9579

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)**Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)*

Анотація. В роботі розглядається зміст та значення традицій у розвитку українського суспільства, здійснюється аналіз українських традицій в умовах інтеграції у світовий соціокультурний простір.

Ключові слова: традиції, новаторство, сучасне українське суспільство, трансформація, консолідація.

Abstract. The work examines the content and significance of traditions in the development of Ukrainian society, analyzes Ukrainian traditions in the context of integration into the world sociocultural space.

Key words: traditions, innovation, modern Ukrainian society, transformation, consolidation.

Вступ.

Необхідність проведення теоретичних досліджень традицій і використання їх результатів у ході соціальної практики зумовлена пошуком факторів забезпечення усталеності в суспільному розвитку. Становлення якісно нового стану соціуму визначається показниками ефективності новаторської діяльності, основою формування якої є традиція. Сьогодні спостерігається підвищена увага громадськості і науки до створення не тільки політичних, економічних і соціальних традицій, що відповідають зміненим об'єктивним умовам, але і до розвитку національних, культурних традицій, які в контексті процесу національного відродження відіграють важливу роль у консолідації українського суспільства та в актуалізації його потенціалу щодо продуктивної новаторської діяльності.

Основний текст.

Через багатоманітність і багатогранність формовиявів в культурі завжди прослідковується дещо повторюване, характерне саме цьому етносу, народу, нації. Останнє можна розглядає як культурну традицію, яка об'єднує собою минуле і нинішнє, а також утримує начала майбутнього розвитку. Українська культурна традиція є інтегрованою частиною культурного спадку народу, яка передається від покоління до покоління, охоплює собою комплекс ідей, поглядів, почуттів, норм поведінки, цінностей, звичаїв, обрядів тощо, і є своєрідним стрижнем національної культури, основу і головне джерело її розвитку в сучасних умовах і в перспективі. Вона розпочинає свій відлік від стародавніх вірувань Київської Русі, проходить через всю історію українського народу й постає нині у своїй первозданній чистоті і визначеності. Її провісниками була усна народна творчість, звичаї нашого народу, а також відомі і видатні митці, майстри слова і пензля, літератори і науковці, політичні

діячі та державотворці.

Для сучасного українського суспільства характерним є те, що постійно відбувається поєднання власних традицій з прогресивними світовими тенденціями. Звичайно, пристосовуючись до таких традицій в процесі інтеграції до світової інфраструктури можна досягти значних успіхів. Проте, перспективи українського суспільства залежать також, до певної міри, від застосування та модифікації власних традицій, які є актуальними та загальнозначущими. Мова йде про те, аби творчо інтегруватись у світову спільноту, спираючись на власні сили та використовуючи традиційні українські риси. Україна мусить ефективно використати нагоду відродження для встановлення та закріплення корисних для суспільства традицій. Від того, які традиції тепер виберемо і як їх засвоїмо, буде залежати майбутній розвиток українського суспільства. Якщо відродження не є простою відмовою від традицій, а свідомим вибором одних традицій замість інших, то які ж є наші українські традиції? «Завдяки своїм традиціям українці відомі у всьому світі як народ найдавнішої хліборобської культури, що сьогодні обробляє 70 % чорноземів світу; як співуча, щира, гостинна нація, з великим потягом до знань, мистецтва та шанобливим ставленням до своєї історії, свого родоvodu». [3, 4]

Криза суспільства віддзеркалює кризу системи смислів, які легітимували минуле. Проте суспільні новоутворення «запускають» у дію механізми власної легітимації, причому не лише традиційні – через зміну ідеологічних конструктів, а й принципово нові. Як констатував український філософ С. Кримський: «Модернізація суто за західними зразками без першорядної уваги до власної національної специфіки є руйнівною та деструктивною». [1, 4] Отже, для винайдення продуктивної моделі соціально-економічного розвитку кожна країна має усвідомлювати власне соціокультурне підґрунтя. В сучасній Україні стоїть проблема глибини історичної пам'яті нашого народу. Адже не може плекати свої традиції народ, який забув свою історію. В суспільстві, регульованому тоталітарним режимом, як це було в радянському Союзі, традиції змінювались: одні забувались, інші примушували забувати. Деякі традиції сягають ще Києворуської доби, а інші - вже «вітчизняного» вибору. Але вони всі мають одну спільну рису - це традиції, які зближують український народ, інтегрують українське суспільство. Але при цьому слід намітити у дослідженні наслідки розриву традицій, що відбувалися у різні періоди української історії, на що, зокрема, вказує В. Огнев'юк. [2, 7] Українські традиції - і ті, що до нас дійшли, і ті, які ми забули, треба розглянути ґрунтовно не лише під кутом громадсько-політичних імперативів, а й також у площині науки. Це потрібне для повного самоусвідомлення української нації, зміцнення української державності та подальшого прогресивного розвитку українського суспільства. В нових умовах вільної науки в Україні такий аналіз нині можливий. А коли звернемось до українських традицій та збагнемо їхню суть, то зможемо краще зберегти ті з них, які збагачують українську духовність, є корисними для розбудови демократичної української держави, тобто саме такі традиції, які є відповіддю на ті запити, які є актуальними на даному етапі розвитку українського суспільства.

Сучасні науковці виділяють різні тенденції розвитку традицій українського суспільства. Українська дослідниця О. Шейко [4] виділяє такі: по-перше, історична визначеність існування національних аграрних традицій, їх автентичність виражається в цінностях працелюбства, дбайливого ставлення до навколишнього світу, в збереженні порядку в сім'ї, в особистій відповідальності за свої вчинки, взаємопідтримці, прагненні до пізнання істини, духовного самовдосконалення; по-друге традиції запорозького козацтва, що відносяться до соціально-історичної спадщини, реально не функціонують в сучасних умовах, але присутні як соціальні ідеали, символи в суспільній психології і підвладні теоретичній концептуалізації на рівні суспільної ідеології. В такому ракурсі вони набувають рис автентичності і виступають в ролі компенсаторної функції по відношенню до селянських традицій, тим самим збагачуючи їх. Ідейна символіка і міфологія запорозького козацтва необхідна для сучасної української держави як активне пасіонарне начало. Образи свободи, патріотизму, пориву до змін природного і соціального оточення, братерської взаємопідтримки, «справедливої справи» важливі в процесі соціалізації молодого покоління і в формуванні сильної національної ідеї; по-третє, відсутність сталої основи для формування нових традицій, відповідних актуальним потребам українського суспільства як наслідок переважання неавтентичних традицій в умовах соціальної трансформації і поглиблення кризових явищ.[4]

На нашу думку, при дослідженні традицій слід враховувати всі складнощі і протиріччя трансформаційного періоду українського суспільства. У випадку аналізу традицій оптимізація вбачається як вибір найкращого варіанта розвитку традицій із безлічі можливих (існуючих в дійсності), вивчення традицій, характерних для українського суспільства на різних стадіях його соціально-історичного розвитку і аналіз закономірностей їх функціонування; виокремлення основних ознак і особливостей їх дії як в історичному минулому, так і на сучасному етапі; побудова моделі ефективного розвитку автентичних традицій в умовах трансформації; розробка нових традицій на основі новаторської діяльності, що відображають появу нових тенденцій в суспільній життєдіяльності і спрямовані на перспективи соціального розвитку. Створення сприятливих умов для сталого функціонування таких традицій буде сприяти стабілізації основи розвитку і підвищувати потенціал новаторства у перетворенні суспільної системи на шляху удосконалення її якісних характеристик. Слід зазначити, що теоретичні і практичні детермінанти оптимізації розвитку традицій повинні бути зумовлені актуальними об'єктивними умовами українського суспільства, а ефективність їх дії може бути підтверджена тільки в ході тривалої апробації і корегуванні в процесі соціальної практики і закріпленні в суспільній свідомості.

Сучасний період соціальної трансформації, взаємозв'язаний з поглибленням кризових явищ, висуває перед українським суспільством завдання вибору напрямків перспективного розвитку всіх сфер суспільної життєдіяльності з урахуванням загальнолюдських і національних пріоритетів. На сучасному етапі розвитку відбувається не тільки радикальна перебудова

політичної, економічної і соціальної структур, а й суспільної свідомості, духовних цінностей, світоглядних орієнтацій. У динаміці мінливості, непередбачуваності саморозгортання соціальних процесів, за домінування новаторських тенденцій у всесвітньому масштабі, значення традицій полягає в створенні і підтримці позитивної основи суспільного розвитку. Актуальною проблемою для українського суспільства є відбір автентичних традицій та оптимізація їх розвитку для забезпечення стабільного функціонування і якісного удосконалення соціальної системи в цілому. Історія сформувала народ, здатний виробити інгредієнти нової культури, в якій національна традиція органічно поєднується із загальноцивілізаційними універсалами. Як слушно зазначав український вчений В.Огнев'юк, «національна й релігійна терпимість, толерантне ставлення до інших традицій і звичаїв, немовби створюють передумови для формування нової цивілізаційної культури, в якій «інакшість» сприйматиметься не як протилежність, а як доцільний складовий компонент цілісності».[2, 257] Стан сучасного світу характеризується певною сталістю, а саме – сталістю змін, що відбуваються. Досить оптимістичні перспективи українського суспільства зовсім не гарантують світлого майбутнього. Історія дає багато прикладів, коли перспективні стартові можливості ніхто не використовував. Головними умовами успіху є подолання пасивності українського суспільства та підвищення самоповаги. Питання лише в тому, яким чином цього досягти. Зрештою вибір невеликий: або вступ до лав провідних держав світу, або животіння в якості залежної держави індустріального типу.

Нам необхідно докласти значних інтелектуальних зусиль для формування в нашій свідомості планетарного і водночас національного бачення, оскільки лише таке бачення здатне віднайти неперехідні цінності життя та висвітлити надійні орієнтири в подальшому просуванні українського суспільства до стабільного і динамічного розвитку. Україні потрібна ефективна загальнодержавницька ідеологія, яка не тільки дає змогу вижити в сучасних умовах, але й відкриває перед людиною нові можливості для реалізації її прагнень до свободи. Лише така ідеологія спроможна узгодити інтереси та дії різних соціальних верств та груп населення, окремих людей, виробити в них раціональне уявлення про легітимні шляхи реалізації їхніх інтересів.

У трансформаційний період необхідною передумовою суспільного прогресу виступає збереження внутрішньополітичної стабільності та єдності нації. Будь-який серйозний соціально-політичний конфлікт становить загрозу для існування держави та суспільства в цілому. Не припустити розколу громадської думки у корінних питаннях існування нації має бути головним пріоритетом політики Української держави.

Висновки.

Отже, стратегічним шляхом для українського суспільства є його модернізація, що має поєднуватись з актуалізацією української традиції й ментальності, чого можна досягти лише шляхом створення відповідних умов для розвитку цих процесів. Із вирішенням цього завдання українське суспільство отримає доволі ефективний важіль консолідації суспільства і сформує модель

власної культури з цивілізованими формами співвідношення різних її площин. Сучасність потребує таких форм консолідації суспільства, яких неможливо досягти лише на засадах суто індивідуалістичної ментальності. Завдання, що їх воно ставить перед собою у прагненні до сталого розвитку, потребують для свого вирішення механізмів органічного поєднання унікальної індивідуальної, колективної національної й універсальної глобальної культур. Сьогодні Україна потребує зміцнення й подальшого розвитку цивілізованого рівня національної свідомості як самих українців, так і тих етнічних меншин, що складають разом з ними народ України. А єдність нації може бути досягнута лише на шляху відновлення реальної історичної пам'яті та підвищення престижу української мови й культури. Великого значення набуває формування в свідомості громадян України ціннісної системи демократичного суспільства і правової держави: людина має підкорятись закону, а не сваволі посадових осіб, та розвитку системи комунікацій в суспільстві. Саме завдяки цьому досягається взаємопорозуміння між різними верствами та групами населення, окремими особами тощо. Для країни, яка прагне стати активним суб'єктом міжнародного освітнього життя, важливим завданням є усвідомлення власної освітньої та культурної традиції та представлення світовій спільноті її вагомості та значущості. В періоди переоцінки основних життєвих цінностей саме традиція може стати для індивіда підґрунтям пошуку унікальних смислів життя. Незважаючи на засилля новачійних технологій, потрібно з повагою ставитися до свого минулого, до традиції, яка дає укоріненість у бутті.

Література:

1. Кримський С.Б. Цивілізаційний розвиток людства/С.Б.Кримський, Ю.В.Павленко. – К.: Вид-во «Фенікс», 2007. – 316 с.
2. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку/В.О.Огнев'юк. – К.:Знання України, 2003. – 450 с.
3. Традиції та звичаї українців: В 2т./ Ав.-упоряд. І.Квасниця. – К.: Гнозис, 2007. –Т.1. – 408 с.
4. Шейко О.С. Історичні типи традицій/О.С.Шейко//Нова парадигма. – 2000. – № 15. – с.173-180.

Стаття надіслана: 31.01.2023 р.

© Аташкаде Р.В.